

Akgoýun toýy / hekaýa

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Sözler
написано kitapcy | 22 января, 2025
Akgoýun toýy / hekaýa

AKGOÝUN TOÝY

Giçligiň öň ýany, «heley ýolesi» diýilýän wagtlary Akmämmet mugallymyň kellelerine telpekdir papak geýen epeý-epeý üç ogly aýal-ebtadyň agysy eşidilýän öýden çykdylar-da, töweregine garanjaklaşdylar. Öz aralarynda bir zatlar diýişdirdiler. Soň ellerini yüzlerine tutup, gaýra bakyp, üçüsü deňine aýylganç ses çykaryp goýberdiler: «Eý, waý-eý, il-gün-eý, ýeteweriň-eý, dädem jan gitdi-ow... Eý, waý-eý, eý, waý-eý, il-gün-eý...». Şeýdip, bende amanadyny tabşyranda, goňşulara, töwerege habar bermek, çağırmaq dessury ýerine ýetirildi. Erkek kişileriň aýylganç towşy diňe bir daşda gezip ýörenlere däl, öýde oturanlara-da eşidiliп, olaryň gulaklaryny üzertdi. Goňşygolamlar indi ep-esli wagt näsag ýatan Akmämmediň amanadyny tabşyranyň aňyp: «Mugallym gutardy-ow» diýşip, ýerli-ýerden yetişip geldiler.

Howa, Akmämmet mugallym gaýdyş boldy.

* * *

Akmämmet mugallyma şerigatyň düzgünlerine görä, bir ýaş goşup, altmyş dört ýaş berdiler. Mugallym ýaňy bir pensiýa çykyp, pensiýasynyň haýryny görüp ugrady. Mekdebiň direktoram: «Güýmenje bolar, baş-üç sagat okadaý» diýensoň, oňa hepdede sekiz sagat sapak berdiler. Mugallym sapaklaryny iki günde okadyp, özi ýaly ýaşulular bilen iliň märekesine, toýuna-ýasyna gatnaşyp geziberdi.

Akmämmet mugallym çağalarynyň öýermelisini öýerdi, çykarmalysyny çykardy. Il içinde aýdylyşy ýaly, gyzlary gyra gitdi, oglalary ora gitdi. İki oglunu özbaşdak žöý-ojakly etdi. Onuň indiki bar arzuw-maksady uly edip, köp ýerleri çağyryp, akgoýun toýunu bermekdi. Pygamber ýasyna ýeten bar, ýetmedik bar. Ynha, biçäre Oguljan pahyr bu ýasa ýetmän

gitmedimi näme!? Toý üçin harç aňryýany bilen ýeterlik. Tüweleme, direnip duran üç ogul: «Däde, näme gerek-ýaragyň bar? Näme hyzmat?» diýip, günde-günaşa habar alyp durlar. Mugallym akgoýun toýuna taýýarlanyp ýörkä, ýarawsyzlyk tapdy. Ilki oba lukmanyna, soň etrap lukmanyna göründi. Netije bolmady. Kiçi oglı Saparmyrat dädesiniň eýle-beýle gürrüňine garaman, ony Aşgabada alyp gaýtdy. Düýpli barlaglardan geçirdi.

Barlag eden lukman elindäki kagylary Saparmyradyň eline tutdurdy-da:

- Yaşulynyň özüne eşitdirip oturmaň, ýagdaýy agyr. Bagyr eräpdir, gutaryp barýar. Lukmançylygyň etjek emlerinden ötüşipdir. Inim, kakaňy öýünde gowy edip saklaber. Az galypdyr ömrüne - diýdi.

Saparmyradyň bütin dünýesi daralyp, durky bilen titredi. Yenede özünü tutup, dädesiniň ýanyna geldi. Hiç zat bildirmän:

- Bagyrda kemçilik bar eken. Doktor gerekli dermanlary ýazyp berdi. Şolary alyp, öýe gaýdybermeli. Öýde alybermeli leçenýäni - diýip, soňuny gümmi-sümmä urdy.

Şondan bäreň Akmämmet mugallym «hyk-çok» bilen öýünde boluberdi. Il-günem bir gowy zat. Mugallymyň halyny soramaga gelýärler. Gürrüňleşip oturýarlar. Öten-geçen ýatlanýar. Mugallym entek garrylyga per bermedik erkek kişiler, ýaş ýigitler, ýetginjekler gelse, ak ýürekden wesýet edýär:

- Inilerim, ogullarym! Menden size wesýet, hergiz-hergiz arak içmejek boluň, içýänleriňizem taşlaň şol zährimary. Şondan bir gram peýda ýok. Diňe saglygyňa zyýan bar. Ynha, men ömrüne arak içen adam. Arak etjegini edipdir, bagyra degipdir. Siz bir daş bolaweriň şondan!

* * *

Akmämmet mugallym ýaly häsiýeti gowy adam az-azdyr. Uly bilen uly ýaly, kiçi bilen kiçi ýaly, häsiýeti ýumşak adamdy. Mugallym bolsa-da sadady, ynanjaňdy. Yüreginde garalygyň ýekeje nokady-da ýokdy. Şeýle bolansoň, bütin Aýböwüriň ilaty, ony tanaýanlar mugallymy gowy görerdiler, sylardylar. Okuwçylar-a mugallymy edil kakasy ýa atasy ýaly görerdiler. Wah, ýöne şeýle gyzyl ýaly adamyň bir kemi bardy. Mugallym

arakhordy. Ýaşlykdan araga erkini berip, bellentgi bolupdy. Ýokary okuw jaýyny gutaryp gelip, mekdebiň kollektiwine goşulandan, araga meýilligi bilen özünü tanatdy. Dogry, kollektiwde-de içmeyän ýokdy diýen ýalydy. Ýek-tük ýaşuly bolaýmasa, hemmesi içýärdi. Ýöne çeni bilen içerdiler. Mugallymyň kiçiräk oturyşmalardan, doglan günlerden, toýlardan, ýene şular ýaly üýşmeleňlerden arak içmän ýa azrak içip, abraý bilen gaýdan gezegi ýokdy. Içse edil ýaka ýyrtyşyp durmasa-da, köp geplärdi. Manysyz gepler bilen adamlaryň keýpini alardy. Degnaňa degiji sözlerem aýdardy. Howa, Akmämmet mugallym içmese, gowy adam, içse başga tüýsli adamdy. Ol haýsydyr bir üýşmeleňde arakdan ýagşy edinensoňam, içmegi ýene bir ýerde ýa-da öýünde dowam ederdi. Aýaly, çagalary Akmämmediň yzygider arak içmelerinden bizar bolupdylar. Olaryň «Ile-güne masgara bolup ýörme, goý içmäňi» diýen janýandyrmalaryna Akmämmet serhoş wagty: «Goýman, eňegim daňlyp, başam barmaklam çatylýança goýman... Zyýanly zat bolsa, höküwmet öndürip, halka satmazdy» diýip, mojuk gep tapardy. Ynha, şol iş-hä-içişligiň netijesi. Akmämmet mugallym ýanyny ýere berdi. Indem, derdine sebäp bolan araga nälet okap ýatyr. Akmämmet mugallymyň başyndan arak bilen bagly nijeme hadysalar geçdi. Haýsy birini aýtjak, haýsy birini ýatlajak!? Arakly geçmişler mugallymyň hakydasыndan çykmaýardy. Mugallym ýatlamalara berildi.

O döwürler öýüň ojaklarynda gübürdäp tebigi gaz ýanyp durmazdy. Ýogsa ilerki gyryň üstünden ýogyn turbalar bilen Orsýede türkmen gazy gije-gündiz akyp durdy. Hojalyklar tapan-tupan odunlary bilen oňňut ederdiler. Gurby çatanlar kömür satyn alardylar. Mugallymlara norma bilen berilýän az-owlak kömür gyşdan çykarmazdy. Maşgalalaram, näme, cil çaga. Garry-gurytlysam bar. Kömrüň, odunyň düýdenok.

Şeýle bolansoň, mugallymlar dynç günleri Mürze çöle sazak köwlemäge giderdiler. Pah, bu çäre Akmämmet mugallym üçin tebigata çykyp dynç alyşlykdy. Onuň günü gelerdi. Ýeňil gopup, işde iýlip-içiljek zatlary özi gurardy. Kebap, çișlilk üçin ep-esli et, bir tamdyr çörek, bir bidon suw, gök önümler, miweler... Elbetde, bu iýmitleriň ýanynda arak bolmasa, Akmämmät

үçin birjik-de gzygy bolmazdy. Uly ýol sumkany dolduryp, arak alardylar.

Motosikletiň yzyndaky ýük urulýan ýeri azykdan, keçe-küçe ýaly zatlardan mas ýüklenip, berk daňlardy. Motora artlaşyp münenleriň yzyndakysy paltadır çot, pildir kätmen ýaly iş gurallaryny öňlerine gaýym kese basyp alardy. Artlaşykly üç-dört motosikletli «tar-da, tar» bolşup, dynç günü daňdan Mürze çöle tarap tutdurardylar.

Işe başlamazdan öň, Akmämmet eline arakly sumkany alyp, sazak sanap ugrardy. Munuň bolup ýörşünden habarlylar-a oňa seredip, nebsiagyrjylyk bilen kellesini çalaja çaykardylar. Bu bolşa düşünmedikleriň käbiri bolsa:

– How, Aky, näme edýäň, näme etjek olary sanap!? – diýerdiler. Akmämmet bolsa, yzyna-da garaman, sag elini salgap goýberip, işini dowam ederdi. Onuň işi şundan ybaratdy: her on sazakdan geçip, on birinji sazagyn düýbüne bir çüýše arak gömerdi. Düýbüne arak gömlen sazaklary nämedir bir zat bilen belgilärdi. Onsaň gör, Akmämmediň işleýşini! Girerdi gabarasy düýe ýaly sazaklaryň bir çetinden. Yaňky sanalan sazaklary bir salymda ýatyryp çykardy. On birinji sazagyn düýbýüne gömlen araga bolan teşnelik ony doňuz ýaly işlederdi. Düýbünden arak çykarylan on birinji sazagı köwlemän, onuň penasynda gazetden kiçiräk saçak ýazardy.

– Geliň, how, ýigitler, bir-iki agyz çörek iýip kuwwatlanalyň. Işıň hiç ýere gidesi ýok – diýip, Akmämmet saçagyň üstüne odur-budur goýup, hälki gömlen çüýşäniň daşynyň çägesini üfläp oturşyna töweregindäkilere mürähet ederdi. Araga meýilliräkler Akmämmede çüýşedeş bolardylar. «Al-ha-al» bilen hä diýmän çüýşäniň düýbüne ýeterdiler. Haýal etmän ortany ýygnap, işe başlardylar. Düýbüne arak gömlen sazaga ýetip, içişlik arakesmesini etmek üç-dört gezek gaýtalanardy. Soňkularda diňe Akmämmediň özi galardy. Sanalan sazaklar köwlenip, iş bitse-dä biterdi welin, arak Akmämmediň halys haýyny alardy. Sazak köwlemäge ýaraman galardy. Ahyry ony goşda ýatyryp goýardylar. Soň el-el, aýak-aýak bolup ýatan Akmämmedi zordan ara alardylar. Dazlap barýan motosiklediň üstünde bulaň-salaň edip gelýän serhoşy giden bir kösençlik bilen öýüne getirerdiler.

Şunuň ýaly içişlikden soň, ertesi zordan aýnalýan Akmämmet öňki boluþlaryndaky ýaly: «Gaty gidipdiris-ow, goýmaly-ow şu aragy» diýerdi. Öz ýanyndan aragy «goýdum» ederdi. Barybir bolmazdy. Arak görse durubilmezdi. Onuň her bir içişligi öz-özünü masgara etmek bilen guitarardy. Özüne gelen Akmämmet eden masgaraçylygyny ýatlap, köp içenine ökünerdi. Serhoş wagty eden hereketleri, geplän gepleri ýadyna düşe, öz-özi utanardı. Geplän bolar-bolmaz sözleri üçin jogap bermeli gezeklerem bolardy. Käte degnasyna deglen adam bilen ýaka tutuşylardı. Bir gezegem şeýle boldy. Goňsusy Ýagşygeldi Dädebaý dädesiniň günäsiniň geçiliп, türmeden çykyp gelýänligi üçin «bäri gel» etdi. Bäş-alty goňşy gözaýdyňa üýşdi. Begenen Ýagşygeldem «mugallym ýykar» diýip at alan kelte çüýše araklaryň üç-dördüsini syňraklarynyň arasyna gysdyryp gelip, saçaga goýdy. Nahar başynda gezekli-gezegine tost aýdylyp, Ýagşygeldä, onuň Dädebaý dädesine süýjüden-süýji arzuw-dilegler edildi. Tost aýtmak gezegi ýagşyja başy sämän Akmämmet mugallyma ýetdi. Mugallym ilki süýjüden süýji, owadandan owadan nobatçy sözleri aýtdy, emma yzyny bozdy:

– Ýagşy goňşy, Dädebaý dädeň ýene-de türmä düşüp çykybersin, bize-de oň gözaýdyňna üýşip, şeýdip oturmak hemiše nesip edip dursun! Alyň göteriň onda, ha... ha... ha...

Kellesi düzüwräk biri muňa jogap berdi:

– Aýdany garabaşyňa gelsin-dä, mugallym, munyň-a bolmady, ýöne...

Akmämmet mugallymyň gülüşdirmek üçin degişme diýip aýdanyna öý eýesiniň girre gahary geldi.

– How, mugallym! Agzyňa näme gelse, samyrap otyrsyň. Näme diýyäniňi bilýärmiň özüň!? Haýp, saňa beren duzum... – diýip, tarsa ýerinden turdy. Han ýassyga ýaplanyp ýatan mugallymyň sag golundan dolap alyp, ýokary galdyrdy.

– Hany, ugra öýüňe, seňki ýetdi – Ýagşygeldi mugallymyň südenekledip, gapa eltdi. Mugallym garşylygyň peýda bermejegini bilip:

– How, goňşy, men degişdim, degişmäni bilmeseň, senem... – diýen ýaly sözler bilen, entirekläp, öýüne ugrady.

Şunuň ýaly utançly gutaran oturyşmalaryň ýene biri

direktorlarda boldy. Welaýat bilim bölümünden gelen inspektory direktor myhman aldy. Myhmanyň şanyna guralan oturyşma kollektiwden hyzmat etdirmek üçin baş-alty mugallymam çagyrdy. Şolaryň arasynda Akmämmät mugallymam bardy. Janly soýuldy, çişlik taýýar edildi, beýleki hyzmatlaram ýerine ýetdi. Saçak başyna geçildi. Saçagyň daşyna çykaýyn diýýän nazy-nygmatlaryň bir çetinden girildi. Bir-birinden owadan çüýşeler açylyp, naşyja bulgurlara arak, konýak guýuldy. Ümsümligräk, birek-birekden utanylýan ýaly medeniýetlilik bilen başlanan oturyşma bir-i ki gezek göterilensoň gyzdy. Ýuwaş-ýuwaşdan otagyň gowry belende galdy. Biri-birine gezek berilmän gürlenip başlandy. Myhmandan, onda-da mekdeplere, mugallymlara gözegçi bolup gelen myhmandan çekinmek galdy. Ony özleriniň birine öwürdiler. Akmämmet mugallymyňam geçisi daga ýaýrady. Wagyry artdy. Eýýäm özi bir çüýşä eýelik edip oturşyna, bulgurna arak guýdy-da, bir eline bulgury, beýleki eline owadan edip kesilen tegelek kolbasa bölegini aldy.

- Şu kolbasa dagy bolmasa, aragy içjegem däl-ä - diýip, pessaýrakdan öz-özi gepledı. Soňam belent ses bilen adamlara yüzlendi:

- How, adamlar! Önem bir şahyr şeý diýipdir:

Bir gün meni ajal gelip almasa,

Alar ahyr arak bilen kolbasa...

Bu aýylan şygyr bölegine oturanlardan bir-i ki sanysy gülen boldy. Birneme ýetenleriň biri Akmämmediň şygyrly gürrüňini alyp gösterdi:

- Pah-pah, zaňnar, öz-ä diýen eken-ow, Omar Haýýamdyr ol.

Beýleden biri gürrüne goşuldy:

- Aý, senem-ä, Omar Haýýamyň döwründe kolbasa bolupmy?!

- Náme bolman, kolbasany döreden biziň ata-babalarymz ahyry, malyň içegisini arassalap, içine et dykyp, «gol bilen bas», «golbas» diýşipdirler, «kolbasa» adam şondan galan ahyry, soň ony orslar biziň dilimizden alypdyr.

- Bä, bi myndan çykdy-ow, seň bilmeýäniň it iýsin diýäýmeli boldy, halypa...

Şunuň ýaly manyly-manysyzrak gürrüňler tapyp oturyşyna Akmämmet mugallym özi ýaly köpräk içip, öýüni ýadınyandan

çykaranylaryň biri bilen has gjiräk galdy. Öý eýesi bulary ugradyp bilmän azara galdy. Ahyry Akmämmediň gulagyna bir zatlar pyşyrdady. Beýleki arakdan doýman oturanyň gulagyna hem şeýdip pyşyrdady. Şundan soň bularyň ikisi hem: «Ýör, gaýdaly indi, giç boldy» diýşip, gaýdarman boldular. Iki serhos allaýarlaşyp, «abraý» bilen çykyp gitdiler.

Ikisiniňem öýi bir ugurda bolandoň, daş çykyp, biraz ýöränsoňlar, Akmämmet mugallym ýoldaşyndan sorady:

- Bäs jan, direktir näme diýd-ä, saňa?
- Aý, diýen zady ýok, men-ä aňşyrmanam galdym şony.
- Aý, ýak, inim, bir üýtgesik zad-a diýdi ol.
- Mugallym, özüňize aýdylan zady aýtsaňyz, aýdaýyn.
- Gepleşdik, aýt!
- Aýtsam: «Akmämmet oturyşmany bozup otyr, ony-muny samahyllap. Sen şony eýdip-beýdip, öýüne ugradyp gel. Saçagy täzeläp, gaýtadan gowy edip oturaly» diýdi.
- Wah, direktir-ä işimizi gören eken-ow. Maňa-da şeý diýdi-dä: «Bäsimi öýüne eltip gel» diýdi.

Bular serhoşlukdan açylana meňzäp, öz ýanlaryndan paýhaslanan boldular. Akmämmet mugallym:

- Aý, bolmady. Masgara edip, üstümizden gülen eken-ow. Aý, indi baryp bolmaz. Nerwini zaýalady-ow. Dütetmesek bolmaz, Bäs jan, nerwini. Ýör, Ýowjanyň dükanyna – diýdi. Ýowjanyň öýünde açýan dükanynyň äpişgesini tyrkyldadyp, iki çüýşe arak aldy. Akmämmet mugallymyň Bäsim mugallymy yzyna tirkäp öýüne baran wagty sagat 01-den 05 minut geçipdi.

Akmämmetlerde ýary gjäniň oňaýsyzlygyna bakman, ýene içişlik başlandy. Öý eýesi aýalyny, çagalaryny oýatmajak bolup, pişik basyşyny edip, aşhanadaky sowutgyja gatnady. Gyzdyrylmadyk galan nahar, öý eýesiniň arzly kolbasasy, pomidor, hyýar... saçaga üýşdi. Iki mugallym direktorlarynyň adamkärçiliksiz adamdygy, öýüne çagyryp, beýtmesiniň iti çagyryp uran ýaly bolandygy, welaýatdan gelen inspektoryňam ulumsylanyp, özlerini hasap etmän içmän oturyşy, beýleki mugallymlaryňam oturyşmanyň gadyryny bilmän irden turup gidişleri hakynda, ýene-de şunuň ýaly gürrüňler bilen derrew iki çüýşäni syrkdylar. Ýowjanyň dükanyna ýene gidildi. Direktora «gahar

edip» içilen bu içişlik ertesi iki ülpeti işden alyp galdy. Munuň soňy işden galan iki mugallyma direktorlyk tarapyndan «berk käýinç» bermek bilen gutardy.

Mekdepdäki «käýinçli» ýygnakda Akmämmet mugallym direktoryň, kollektiviň öňünde mundan buýana arak içmejekdigi barada söz berdi. Öýünde, çagalarynyň arasynda, köpcükde-de arakdan arasyny açanlygyny yqlan etdi:

– Ak toba, gara toba, owaly Hudaý, indi içmen, goýdum şol adyýamany.

Onuň aragy goýanlygyna il-günem ynanyberdi. Allanäme, alty aýyň içi, mugallym araga meýil etmedi. Arak içilýän üýşmeleňlerden gaça durdy. Yaşulularýň arasyna özünü atdy. Şolar bilen oturdy, şolar bilen turdy.

Bolmajak bolsa, bolmaz eken. Akmämmediň bu alty aýlyk agyz arassalygy biderek boldy. Goňşy Goşahowly obasyndan jan ýaly kursdaş dosty Öwez gelinalma toýuna çagyrdy. Akmämmet şenbe günü mekdepden boşansoň, ýatagyndaky baş-alty janlynyň birini güyläp, «Toýatanyň» yzky ýük nowasyna atdy. Bir gün öňünden, toýuň tutulýan günü toýa ugrady. Toýa barsaň, näme, hödürkerem, iýme-içme. Arak-şerabam ýany bilen. Akmämmet arakdan gaçyp, yaşulular yklaryn, özümi saklaryn diýen pikirdedi. O pikiri bolmady. Ağsamara toý jaýa baran Akmämmet Öwez dosty bilen biraz wagt saglyk-amanlyk soraşyp durdy, toýuny gutlady, toý sowgady diýip getiren janlysyny gowşurdy. Şundan soň, Öwez hyzmat edip ýören ýigitleriň birine ýüzlendi:

– Berdiş, şu ýaşulyny hol, ilerki jaýa elt, şol ýerde Baýram bardyr, şoňa tabşyr!

«Berdiş» diýilýäni Akmämmedi tirkäp, rast gyzyp duran, wagyrdsy, şowhuny ýer ýaraýyn diýýän otaga eltdi. Otaga girenden, şowhun has artdy:

– Bo-how, tüýs biziň garaşýan adamymyz geldi.

– Gel, gel, hany, şu ýerejik.

Akmämmediň gelmesini Magtymgulynyň şygyr setiri bilen dabaralandyrana boldy:

– «Adam indi geler, görgül diýdiler»...

Tanaýan-u-tanamaýanlar Akmämmedi şeýle şowhunly garşyladylar. Bularyň arasynda serisagy ýok diýen ýalydy. Törde oturan

Baýram Akmämmet dagy bilen bile okapdy. Häzirem etrapda uly wezipede işleýärdi.

Berdiş Baýrama ýüzlendi:

- Baýram aga, şu mymany size tabşyrmaly diýdiler, ony özüňiz «adam edersiňiz-dä!» - diýdi.

«Adam edersiňiz» diýilse, näme etmelidigi düşnükli... Öňden göçüp oturan Baýram has göterildi:

- Pah, pah, Aky jan, senmi bu? Gel, hany, kursdaş. Bäh, näçe wagt boldy, görmänimize?! Toý bir gowy zat, şeýdip üýşüräýär bizi. Ýogsa iş-alada diýip, görüşüm bilemzok.

Baýram gobsunyp, ýanyndan Akmämmede ýer ýasady. Yerinden turup, onuň bilen gujaklaşyp görüşdi. Bir-biriniň arkasyna kakyşyp, saçagyň başyna geçdiler. Saglyk-amamlyk soraşyldy.

Akmämmet bir käse çäý içensoň, Baýram kursdaşyna ýüzlendi:

- Biz-ä öňden ýetip otyr, şonda-da seniň bilen bir-iki gezek alaly, sen giç geldiň, jerimäňem bitirmeli bolarsyň, Aky jan! Al, hany, şol çüýşäni!

- Ýok, ýok, Baýram, men içmäni goýdum. Özüňiz içiberiň! - diýip, Akmämmet aňyrrakda duran çüýşäniň naşyja bokurdagyndan saçagyň gyrasynda ýatan kagyz desmal bilen seresapja tutup, Baýrama äberdi. Ol bu hereketi bilen özuniň arakdan arasyny açandygyny, ony haram hasap edýändigini, oňa elini-tenini hem galtaşdyrmak islemeýändigini sözsüz duýdurdu. Munuň bu hereketi aragyň güýji bilen öňdenem gülesi gelip oturanlara biraz wagt gülüşmäge sebäp boldy. Baýram çynlakaý hüjüme geçdi:

- «Goýdumyň» bolmaz dostuň toýunda, goýanam bolsaň, içmeli borsuň! Ýogsam, eden arzuw-dilegleriň gury gider.

- Äý, men içmäýin, söz berdim ahyry... - diýip, Akmämmämet birneme gowşady. Baýram ýene nesihata meňzeş gep aýtdy:

- Arak diýlen zat hemise içiliп ýörülenok. Biziň halkymyz muny begenende içýär. Toý-tomaşaň gelşigi-ä bu. Dost jan, senem: «Goýdum, içjek däl» diýip, özüňi hondanbärsi tutýaň ýa bizi hasap edeňokmy, Öweziň toýuna göwnüň ýetenokmy?».

- Ýok, ýok, how, beýle däl. Bir goýamsaň, indi...

Baýram ýeke dyzyna galyp, has tijendi:

- Aý, senem, dostum, toýuň, dostlugyň hatyrasyna al, hany,

şuny.

Akmämmet ýene arka çekilensoň, Baýram arakly bulgury uzadyp oturyşyna, hetjiklärök, batly ses bilen ultimatum aýtdy:

– Ya şuny iç, ýa menden geç!

Bolmady... Heý-de, bir-iki ýuwдум arak üçinem, adamdan, onda-da kursdaş dostuňdan geçip bolarmy?! Şeýle oý-pikir bilen Akmämmet mugallym naşyja bulgura elini uzatdy. Şol naşyja bulgur soňra ýene-de birnäçe gezek gösterildi...

Öweziň toýundan soň, Akmämmet mugallym märekä çykmasyny seýrekletdi. Köplenç ogullaryny iberdi. Köpçülige barsa, ýene Öweziň toýundaky Baýram ýaly birine sataşaryndan ähtiýaç etdi. Aragam birneme ýatdan çykyberen ýaly boldy. Yetişip barýan agtyklardanam utanylýar ahyry indi. Hasaplap otursaň, ýaşam ellini erňekläp, altmyşy gorkuzyp ugran eken. Araga agzyny degirmedigine baş-alty ýyl bolandoň, Akmämmet mugallym pensiýa çykdy.

* * *

Merhuma edilmeli ilkinji hyzmatlar edilensoň, ony abraý bilen baky dünýä ugratmaga borçly hem jogapkär adamlar goňsy otaga üýşdüler. Mugallymyň ogullary, garyndaşlaryndan birküç sany ýaşuly, goňşular, obanyň kähudasy Meret magsym, Galpakbaý molla dagy bolup maslahat etdiler. Maslahatyň karary şeýleräk boldy: namaza aýdylmaly ýerler belli edildi, ony bu işe gaýym ýigitlere tabşyrmagy Meret magsym boýun aldy. Mugallymy bu gün «myman alyp», ertir sagat üçde çykarmak, Nalaç baba öwülýäsinde, aýalynyň ýanynda goýmak hakynda karara gelindi. Öwülýä gidip, gabyr gazjak görmanlar atlandyryldy, merhumyň üstüne girmek, döwre çykmak ýaly işler hem çözülip goýuldy.

Adamlar öz aralarynda: «Başga näme etmeli, näme zat ýatdan çykdy, şu wagt aýdyň» diýisdiler. Şol wagt aga-ini Geldimyrat bilen Akmyrat bir zatlar pyşyrdasyp diýen ýaly gürlesdiler. Bu pyşyrdyly maslahata körpe ogl Saparmyradam boýnuny sozdy. Soňam Geldimyrat bir möhüm zat aýtjaga meňzäp, ýerinden gozgandy, ardynyrap köpçüligiň ünsünü özüne çekdi:

– Adamlar, molla aga, bir mesele bar, dädem akgoýun toý berjek bolup ýördi, indem... Biz eşiden ýalydyk, altmyş üçden geçip, dünýeden gaýdanlara jaýlanmazdan öň akgoýun toýuny berýärler

diýip... Şo nähili bolarka?!

Ara biraz dymışlyk düşdi. Ony ýuwaşja sesi bilen Galpakbaý molla bozdy:

- Menem eşidipdim mugallymyň: «Akgoýun toý berjek» diýyänini.

Altmyş üçünü doldurypmydy özi?

- Bugdaý orakda doldurypdy, molla aga - diýip, Akmyrat jogap berdi.

- Siziň eşiden gürrüniňiz rast, oglanlar. Pygamber ýaşyny dolduran bende dünýeden gaýtsa, ony böwre çekip, akgoýnunu bermeli - Galpakbaý molla ýas ýerinde «toý» diýmegini oñaýsyz gördü öydýän. Ol sözünü döwam etdi:

- Şunuň ýaly ýagdaý bolanda, amanadyny tabşyraran bendäni razy edip goýberer ekenler öten ata-babalarymyzam. Bu ilde bar zat.

Meniň özümem bu dessury bir-iki ýola gördüm.

Meret magsym gürrüne goşuldy:

- Bi, Atgyrlandaky Mätjan bugaltyram şeýtdiler. Başga-da bar şunuň ýaly.

Oturun ýaşululardan bir-iki sanasy baş atyp, aýdylany tassykladylar. Galpakbaý molla arasy kesilen gürrüñini dowam etdi:

- Sizem näme, ataňyzyň dirikä göwnüne düwenini gjem bolsa, amal edip goýbereli diýseňiz, özüňiz bilýäňiz, görün-dä.

- Amal ederis ony, ilde edilýän bolsa. Yöne näme etmeli, aýdaýmasaňyz özüňiz, biz-ä...

Maslahat pygamber ýaşyny ýaşap, amanadyny tabşyraran Akmämmet mugallymyň jesedini böwre çekip, akgoýun toýunu bermek hakynda karara geldi.

Ertesi irden ýas ýerindäki ýaş ýigitleriň birküç sanasy Akmämmet mugallymyň akgoýun toýuna niýetläp, baga bakyp oturan janlysyny derrew soýup, etini obanyň aşpezi Çaly murtuň ygtyýaryna berdiler. Çaly murtuň eline düşen etler kaklandy. Garma palaw üçin gereğini alan aşpez mähetdel etmän, kömekçisi bilen daşardaky ýarma ojakda ortaça gazanda nahar ataryp, işi bilen boldy. Galan eti Galpakpaý mollanyň tabşyrmagy bilen obanyň ýeter-ýetmezine, çagasy köp maşgalalara, garry-gurtulara sadaka diýlip paýlandy. Çaly murtuň gazanynyň ýanyndan süýtlias bişirmek üçin ýene gazan ataryldy. Bu gazana

mugallymyň goňsusy Abadan eje hojaýynçylyk etdi. Ol bir-i ki sany gelniň ýardam bermegi bilen, getirilen süýtdür tüwini çenläp, akgoýun toýuň esasy teperrik nahary bolan süýtliaşy ataryp, ýola düşürip goýberdi. Gün çäş wagtyna galanda, sagat onlarda garma-da, pygamber aşy süýtlaş-da taýýar boldy. Oňa çenli Meret magsymyň görkezmesi bilen ýaş ýigitler jaýyň kölege tarapyna tagaşyksyzraga-da düşek düşediler. Kelte-külteräk saçak ýazdylar. Obanyň hemme toýdur sadakasynda, ýasynda eşidiliп ýörülen tanyş ses ýaňlandy. Meret magsym belendiräk ses bilen namaza gelenlere yüzlendi:

- Adamlar, eleşdirmäň, «Toý bilen ýas deň geler» diýleni şu boldy. Akmämmet mugallymy soňky ýoluna ugratmankak, onuň akgoýun toýuny toýlalyň. Geçiň düşege, toýa bişen nahardan dadalyň. Çekinmän iýiň, toýuň naharydyr bu.

Galpakbaý molla törräkde aýratyn ýazylan körpeçäniň üstüne geçensoň, tegelenişip duran adamlaram onuň yzyna eýerdiler. Garry-ýaş, her kim öz ornunda oturdylar. Kelleleri papakly, tahýaly birküç ýetginjek aýlanyp, el ýuwdurdylar. Molla tebärek çykansoň, tabak çekildi. Adamlar ikowara, üçowara bolup, palawly, süýtliaşly tabaklaryň daşyna egrildiler. Her ýerräkden, her ýerräkden belentli-pesli, öňlin-soňlyn «bissimilla» diýen sesler çykdy. Meret magsym: «Çekinmän iýiň, toýuň naharydyr» diýse-de, nahara işdämenlik bilen ymtylan bolmady. Edil merhumyň düşek aşyndan dadylan ýaly, adamlar her nahardan bir-de ýarym çemçe aldylar-da, yza tesdiler. «Boldukda, bolduk» bolşup, tabaklary yzyna berdiler. Howa, nädip iýjek?! «Toý-da» bolsa, bogazdan zat geçenok. Jaýyň içindäki aýallara hem toý naharynyň çekilişi şeýleräk boldy. Tabaklar el degrilmedik ýaly yzyna gaýtdy. Merhum jaýyň böwründe süýnüp ýatsa, edil bärsinde-de toý toýlap bolarmy?! Tüýs türkmeniň «depme halaly» boldy.

Belki, Akmämmet mugallym ömrüne sähel irräkden dawa eden aragy içmedik bolsa ýa-da ýagdaýy bilenräk içen bolsa, ýas bilen gatyşan bu akgoýun toý bütinley başga bolardy. Daşdan-ýakyndan bezenip-beslenip toýa myhmanlar gelerdi. Adamlar toýa bişen tagamlardan ýazylyp-ýaýrap iýerdiler. Ogul-gyzlar, agtyk-çowluklar, dogan-garyndaşlar, goňşy-golamlar, dost-ýarlar,

tanyş-bilişler, bir wagtlar okadylyp, seçiliп goýberilen okuwçylar pygambar ýaşyny bitiren Akmämmet mugallyma süýji-süýji arzuwlar bilen halat-serpaý ýapardylar. Saz-söhbетler, süýji-süýji gürrüňler wag bererdi. Toýda seçilen oýunjaklaryny bir-birine güjeňleşýän, gülüşýän, aglaşýan çagalaryň sesleri toý şowhunyna şowhun goşardы.

Bularyň hiç birem bolmady. Boljakmy, eýsem, ýas ýerinde?! Gaýtam tersine, dolup duran bogazlardan bir sukum aş zordan geçdi. Toýuň bezegi iki-ýana ylgaşyp ýören şadyýan çagalar «toý jaýdan» goňşy öylere «sürgün edildi». Saz-söhbetiň, jak-jak gülküleriň ýerine aram-aram daş-içden aýallaryň agy sesleri eşidildi.

Gündiz sagat üçde jynazasy okalan Akmämmet mugallymy ağaç aty bilen maşynyň nowasyna goýup, soňky jaýyna alyp ugradylar.

Belki, Akmämmet mugallym özünü araga aldyrmadyk bolsa, ýaşan ömrüniň tas üçden ikisini arak bilen suwarmadyk bolsa, onuň akgoýun toýy başga hili bolardy...

Aý, ýöne biz aýdaýýarys. Bu zatlary bendesi bilmez, nämäniň nähili boljagyny diňe Alla bilyär.

2017-nji ýyl, oktýabr.

Nury SEÝIDOW.

Hekayalar